

[0168]

US SKRIUWERS YN SPRIED EN TAL

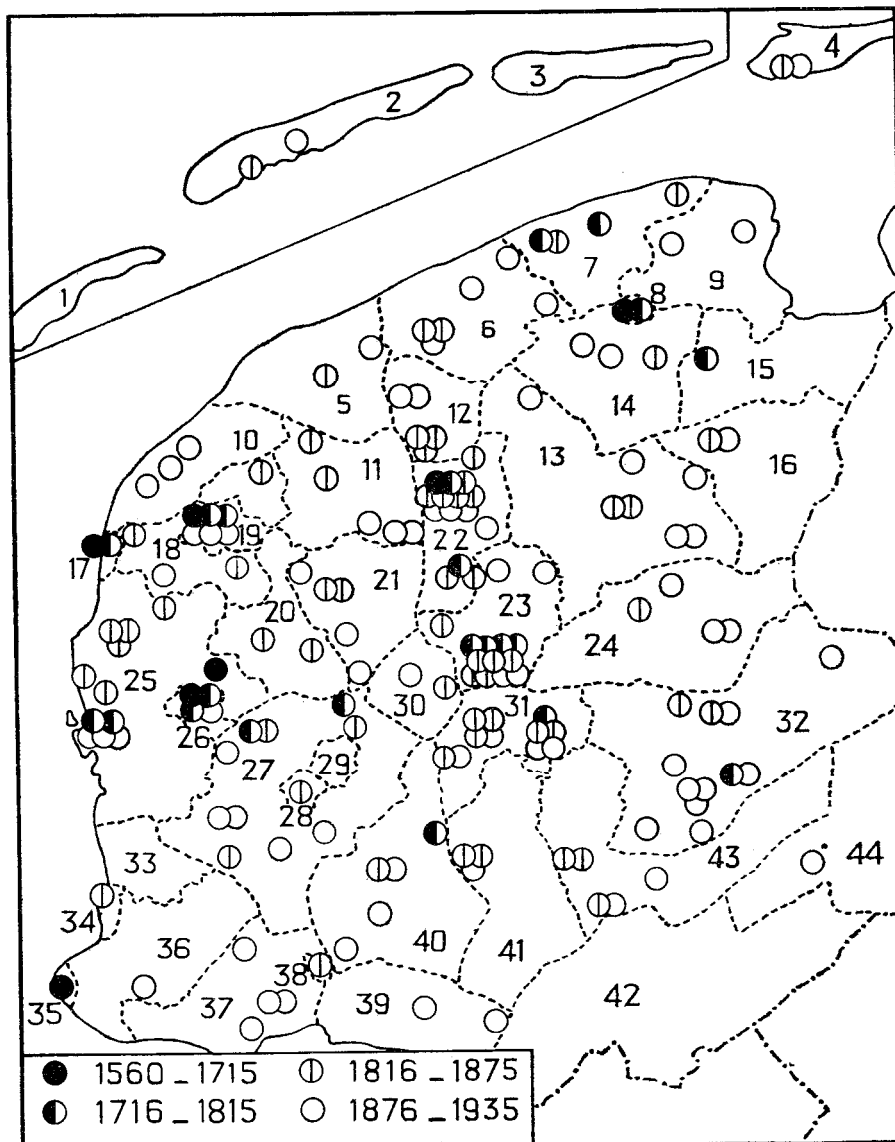
Yn it folgjende haw ik bisocht om in byld to jaen fan hwer't ús skriuwers weikomme, foarsafier't se yn Fryslân berne binne (sadwaende falt der in stikje - ûnmisbere - ymport bûten, t.w. A. Jousma, G. Meerburg, D. v. d. Ploeg, F. Rutgers, A.R. Scholten en J. J. Starter) en ek fan har oanwinnen yn tal troch de tiden hinne. Dêrby sille nei alle tinken útkomsten foun wêze, dy't elk fan ús ek sûnder neijer ûndersiik wol sahwat yn 'e holle hie en foarsafier't dat sa is, hat sa'n lytse stúdzje oars gjin funksje as dy fan in forantwurdig yn koart bistek.

As men in kaert fan Fryslân foar jin hat, hoe kin men dan ús skriuwers kartearje, is de earste frage, steld dat wy dy fan 'hwat is in skriuwer' en fan 'hwat is in Frysk skriuwer' der mar ûnbiandere hannelizze litte. Wy biskikke yn 99 fan de 100 gefallen mar oer twa dingen dy't foar alleman forlykber binne en tagelyk eat to krijen hawwe mei in kaert: it berte- en it stjerplak. Eigentlik hie ik leaver fan allegearre witte wollen, hwer't se op skoalle west hiene, mar dat is foarst amper nei to gean en al soe men it witte, dan wiene der noch altyd lestposten, dy't op mear as ien plak skoallegien hiene. Fan berte- en stjerplak hâldt it earste frijhwat mear forbân mei immens skriuwerskip as it lêste - alteas trochstrings. It biskaet, binammen as men der ek op skoalle west hat, foar net sa'n lyts part jins taelkennisse, ek al hawwe guon fan ús skriuwers - en ûnder har de âldsten net to forjitten - har Frysk earst nei de skoalletiid en yn 'e neite fan har berteplak leard. It bitsjut de bining oan folk en streek of ek de ôfwizing dêrfan, mar dan dochs binammen de ôfwizing fan krekt dat folk en dy streek, dy't men troch der opgroeid to wêzen it bêst ken. Faeks hie it doarp of de stêd fan jins berte oare skriuwers fuortbrocht, dy't - hoe't de relaesje ta harren dan ek lizze mocht - in oantrún wiene om sels de pinne op to nimmen. Om al it foargeande mei men leau ik sa frij wêze en nim, hwer't it giet om in algemien oersjoch en it fêststellen fan algemiene feiten, foar de skriuwer syn berteplak as 'symboal', ek al sil dat foar net iens

sa'n lyts part skriuwers troch ier forfarren nei oare kontreijen net yn deselde mjitte forantwurde wêze as foar honkfêstere ljouwe. Der sil yn elts gefal de ynfloed oan to wizen wêze fan de tael fan de âlden ek nei't men forfearn is en dy tael is yn 'e measte gefallen dan dochs wol wer deselde as fan jins berteplak. It sil lykwols meidertiid slim wurde om in likens ûndersyk to dwaen oer de folgjende generaesjes fan Fryske skriuwers (dat se der komme meije!), om 't nou langer gjin húshâlding mear op 't sté bliuwt.

Op it kaertsje binne fjouwer skiften ûnderskaet en dy yndieling is lykas alle oaren wakkere willekeurich. It earste skift slút mei it bertejier fan Jan Althuysen: 1715. Tusken dat en 1660 sjocht it der frijhwat Malthusiaensk út ûnder de skriuwers-oansettende âlden, mar yn dy tiid soarget de berte fan Jan syn heit, Simen Althuysen, - it krekte hoenear en hwer is ûnbikend - foar de wol needsaeklike opfolling. It oarde skift slút nei de Frânske tiid en hwat dêrnei komt is 'domwei' yn twaën knipt.

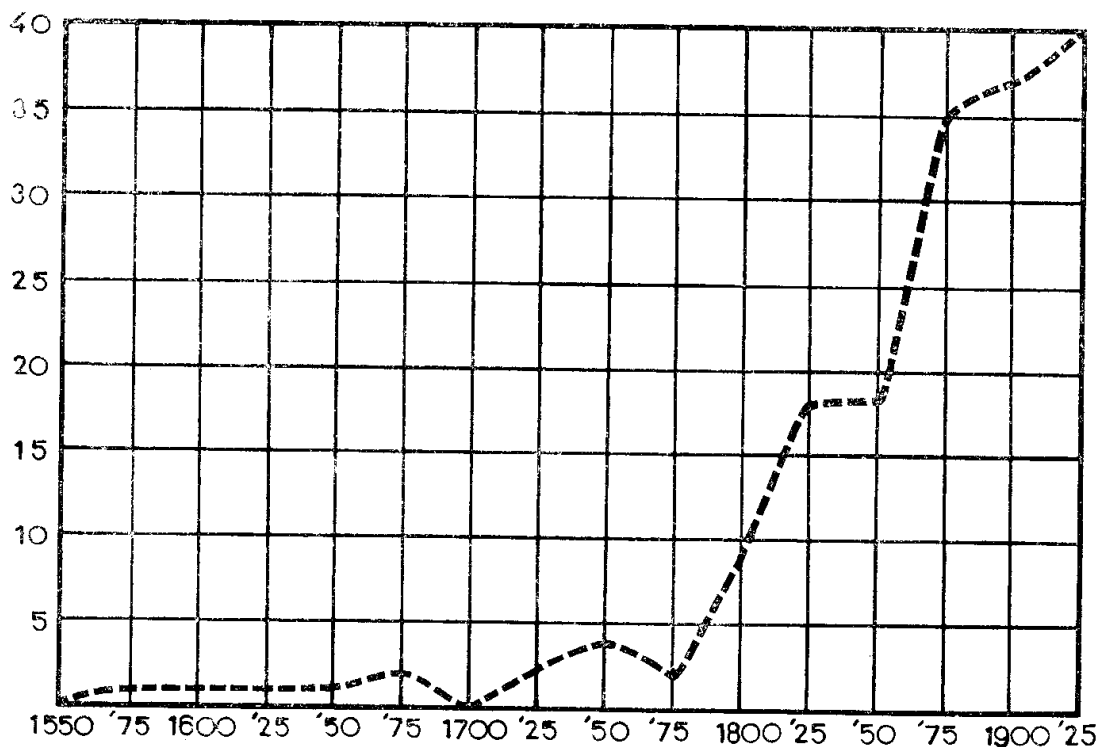
Doe 't it kaertsje klear wie, die it bliken dat it dochs in kromke mear as allinne opsnolkjen fan de tekst west hie. Hwant effen dúdliker as dêryn foelen inkelde dingen op dy't it apart neamen wurdich binne. Sa û.o. dit, dat de paedsljochters fan de Fryske skriftekennisse op ien nei allegearre berne stedtsjers west ha en dan ek noch út 'e fan it Hollânsk oanstutsen stêdden! Yn it twadde skift bigjint it plattelân mei to dwaen, útsein de Súdhoeke en - nou ja, Kees Harkes en de Sudetewâldtsjer Eelke Meinerts útsûndere as it moat - de Wâlden. Kees Harkes Landmeeter hat him sa't liket wol fan syn apart plak biwust west, hwant hy doar him - en dat pleitet foar de fan de klai sa faek leechleine Wâldman - neame: Kees uit de Woadkant. De Wâlden begjinne earst goed mei to dwaen as Tsjibbe Gearts om 1850 hinne oan it publisearjen rekket. En al fine wy yn dat tredde skift in pear Súdhoeksters, har erkenning as skriuwer komt fier nei de tiid dat se bigounen to skriuwen, hwant Sjouke van der Kooi syn wurk waard net foar 1930 bondele, Sjoerd Meinesz sines pas nei syn dea, yn 1941! Dit efteroankommen fan de tin bifolke, net botte florissante sângroun sûnder al to folle geastlike fordivedaesje is in byld, dat wy grif faker konstatearje kinne. En *doe't* de skriuwers fan de klai al in pear iuwen dwaende west hiene om sokssahwat as in skriuwnoarm foar it Frysk to skeppen, sil ek dât de Wâldtsjers en Súdhoeksters wol mei ôfstegere hawwe. Noch dogge legindes as 'To Grou wurdt it bêste Frysk praet' by de ûnkritiske Fries opjild. Noch giet it Klai Frysk foar mear karaets as Frysk dat fan *futten* en *skun* praet of Frysk dat de wike bislút mei in *Saterdei*. Ja, yn it formidden fan de Fryske biweging, skoalmastersforjaertsje as it is, soe men fel biskrobbe wurde, as men skriuwe doarst fan *hij* en *sij*, mar dochs wurdt der altyd noch effen sjoen - en in bytsje mear as dat - as op in gearkomste ien it hat oer 'wy by ús op it doarp' ensfh. Mar yn *earste ynstânsje* leau ik dus, dat it oare oarsaken west hawwe as taelkundige, dy't de kaert oant yn 'e 19de ieu yn it Easten en Suden hwat ta in terra incognita meitsje. Yn it fjirde skift is sa't liket de skriuwersgeast oer hiele Fryslân feardich wurden. Mar wy sjogge tagelyk, dat inkelde stêdden it sitte litte. Starum, de earste stêd, dy't in 'skriuwer' levere, hat sûnt net wer fan him hearre litten. Oan'e oare kant binne der stêdden, dêr't eigentlik noch gjin rountsje op kin: Warkum en sels Snits. Nuver, dat dy lêste stêd ek yn 'e folksmûle ûnfrysker namme hat as Ljouwert. Mar Snits hat de kâns,

dat it de bêste Fryske essayist fuortbrocht hat yn 'e persoan fan Lolle Nauta: net sûnder de hoop dat syn Frysktalige produksje noch lang net ôfroun is en ris sammele wurdt, litte wy Snits op dit pas dochs noch effen blanko. Is der forbân tusken it lytser wurdende tal stedtsjers ûnder de skriuwers en it feit, dat it asfaltelemint yn 'e Fryske literatuer net sterk is oant nou ta?

Yn it grafykje ¹⁾ is oanjown de absolute groei yn tal fan ús skriuwers mei as lytste tiidsienheit 25 jier. Absolút, om't ik net de sifers fan de groei fan de Fryske bifolking fan 1560 oant nou ta ta myn foldwaen hie. Mar wol koe fêststeld wurde, dat der op it stuit *navenant* minder Fryske skriuwers binne as in ieu lyn! Dêr moat fuort ien frage oerhennesmiten wurde: hawwe de skriuwers fan doe ek skreaun út en foldien oan in safolle djipper forlet as dy fan nou? Ik hoopje mar foar it oansjen fan de Fryske skriftekennisse, dat hwa't kâns sjocht om dy forhâlding to peilen né sizze kin. Der binne mear dingen to birekkenjen, dy't hjir net forbylde binne. Fan 1901-25 kamen der in 40 Fryske skriuwers to wrâld - hat bliken dien. Yn trochsné publisearren dy har earste bondel of boek mei 32 jier. Dat hâldt yn, dat der yn 1935 net méár selsstannige útjeften forskynd wiene as nou, yn 1960, fan de skriuwers, dy't tusken 1925 en - it heart nuver, mar it is net oars - 1951 berne waerden. Marten Brouwer, Jelle de Jong, Tjitte Piebenga en Durk van der Ploeg (as wy him der hjir effen bynimme meije) binne, hoopje wy, de earste fjouwer fan in nij tal fan fjirtich. En dochs kin men it net litte en freegje jin ôf, hwer moatte dy oare 36 dan op 't stuit wol sweve?

Hwa't de ûndersteande rige oanfolje wol mei forgetten talinten of, oars, der jerne guon útskrasse wol, dy moat syn hert mar ophelje: it foroaret oan it algemiene byld gjin byt. Om tekst en kaertsje sa folle mooglik by inoar oanslute to litten, hawwe wy de rige neffens skift en yn it skift neffens berteplak jown. De nûmers dêrfoar korrespondearje mei de gritenijnûmers op it kaertsje ¹⁾.

1) Vöör 't taikenen dêrvan bedaank ik van haarten jv. T. van der Deen ien Grünnen.

1560—1750

- (26) Bolsert: G. Japiks (1603)
- (8) Dokkum: T. Brongersma ($\pm$ 1660)
- (19) Frentsjer: J. Althuysen (1715)
- (17) Harns: V. Ringers (1660)
- (25) Hichtum: J. v. Hichtum (1560)
- (22) Ljouwert: J. Hilarides ($\pm$ 1648)
- (35) Starum: P. Baerd (1590)

1716—1815

- (31) Boarn: F. Dykstra (1807)
- (26) Bolsert: J. Salverda (1783)
- R. Windsma (1801)
- (40) De Broek (Dw): E. v. d. Wal (1805)
- (8) Dokkum: D. Hansma (1812)
- (19) Frentsjer: F. v. d. Ploeg (1736)
- A. Telting (1803)
- (23) Grou: E. Halbertsma (1797)
- J. Halbertsma (1789)
- T. H. Halbertsma (1792)
- W. de Jong (1799)
- (17) Harns: J. v. Blom (1796)
- (7) Holwert: D. Nieuwenhuis (1814)
- (32) Lippenhuzen: K. Landmeeter (1790)
- (22) Ljouwert: J. Ankringa (1793)
- (25) Makkum: C. Lenige (1755)
- D. Lenige (1722)
- (27) Nijlân: S. Ypma (1746)
- (27) Skearnegoutum: J. Hager ($\pm$ 1734)
- (7) Ternaerd: R. Posthumus (1790)
- (15) Westergeast: E. Meinerts (1732)
- (22) Wurdum: E. Epkema (1759)

1816—1875

- (31) Akkrum: I. Bakker (1865)
- B. Hylkema (1862)
- S. Hylkema (1852)
- (24) Aldegea (S.): Ph. v. Blom (1824)
- (43) Aldskoat: J. Hepkema (1845)
- (25) Arum: W. Faber (1830)
- (21) Baerd: O. Sytstra (1858)
- T. Sytstra (1856)
- (32) Beets (Ald-): S. de Zee (1867)
- (11) Berltsum: K. Aartsma (1838)
- (31) Boarn: O. Akkerman (1872)
- F. de Zee (1874)
- (13) Burgum: S. Feitsma (1850)
- T. v. d. Meulen (1824)
- (14) Damwâld: G. Postma (1847)
- (28) Drylst: T. Holtrop (1865)
- (27) De Gaestmer: J. Hof (1872)
- (23) Grou: A. Boonemmer (1823)
- T. E. Halbertsma (1848)
- S. Koldyk (1861)
- J. Sytema (1824)
- H. v. d. Veen (1816)
- (6) Hâllum: M. Rozenga (1854)
- C. v. d. Weg (1834)
- (43) It Hearrenfean: J. Schepers (1865)
- L. Wagenaar (1855)

- (7) Holwert: W. Dykstra (1821)
- (34) Hylpen: S. v. d. Kooi (1851)
- (20) Itens: R. Zylstra (1856)
- (12) Jelsum: J. v. d. Burg (1864)
- S. v. d. Burg (1863)
- D. Zylstra (1861)
- (30) Jirnsum: J. v. d. Steegh (1831)
- (41) De Jouwer: C. Wielsma (1845)
- G. Wumkes (1869)
- (25) Koarnwert: O. Postma (1868)
- (40) Langwar: A. Grondsma (1866)
- (22) Lekkum: T. Velstra (1840)
- (22) Ljouwert: J. Baarda (1836)
- T. Dykstra (1820)
- T. v. Humalda v. Eysinga (1869)
- P. Troelstra (1860)
- J. v. Wageningen thoe Dekema (1860)
- (27) Loaijinge: S. Huismans (1873)
- (11) Menaem: H. Alma (1839)
- (18) Mullum: H. Sytstra (1817)
- (7) Nes (WD): S. Bokma de Boer (1860)
- (27) Nijlân: G. Jentink (1852)
- (25) Peinjum: L. Bakker (1822)
- B. Dykstra (1871)
- J. v. d. Tol (1863)
- (18) Rie: G. Elgersma (1868)
- (23) Roardhuzum: P. Bleeksma (1812)
- (5) Sint Anne: J. v. Loon (1821)
- (4) It Skiermûntseach: H. Comter (1819)
- (38) Sleat: S. Meinesz (1850)
- (32) De Sweach: W. Vrijburg (1850)
- (31) Terherne: J. Asman (1833)
- (18) Tsjom: O. Stellingwerf (1848)
- (16) Twizel: J. Kloosterman (1847)
- (2) West: G. Knop (1873)
- (20) Wommels: L. Krips (1875)
- (25) Wûns: R. Canne (1870)
- (22) Wurdum: M. Miedema (1841)
- S. Valkema (1858)

1876—1935

- (18) Achlum: B. Fokkema (1924)
- (31) Akkrum: J. Bakker (1906)
- (27) Aldegea (W.): G. Rypma (1878)
- J. Rypma (1880)
- (5) Aldsyl: T. Polstra (1905)
- (43) Aldskoat: G. Jonkman (1910)
- (13) Aldtsjerk: J. D. de Jong (1912)
- (11) Blessum: Y. Wiedema (1880)
- (6) Blije: W. Cuperus (1891)
- (31) Boarn: P. Akkerman (1908)
- S. Akkerman (1903)
- (21) Boazum: P. v. d. Burg (1893)
- (11) Boksum: U. v. Houten (1904)
- D. Kalma (1896)
- (26) Boisert: H. Faber (1904)
- (21) Britsert: G. Dykstra (1897)
- (13) Burgerheide: A. Brouwer (1901)

- (24) Drachten: F. Schurer (1898)
W. Zylstra (1893)
(9) Eanjum: P. Feddema (1912)
(13) Eastemar: M. Bottema (1890)
A. Jaarsma (1914)
(10) Easterbierrum: H. Lodewijk (1907)
(39) Eastersé: R. Tolman (1891)
(6) Ferwert: E. Folkertsma (1893)
(19) Frentsjer: J. Piebenga (1910)
T. Piebenga (1935)
Y. Schuitemaker (1877)
(32) De Gerdyk: S. v. d. Schaaf (1906)
J. Winkelman (1892)
T. Zwart (1880)
(23) Grou: H. v. Dorssen (1887)
T. Nauta (1924)
(6) Hâllum: J. Wiersma (1894)
(37) Harich: J. de Jong (1933)
(27) Heech: R. K. Zylstra (1884)
(36) Himmelum: G. Mulder (1895)
(27) De Hommerts: G. Brouwer (1902)
(22) Huzum: J. Botke (1877)
(14) Ikkerwâld: S. v. d. Galiën (1905)
(40) Jiskenhuzen: G. Visser (1910)
(13) Jistrum: N. Haisma (1907)
(41) De Jouwer: Jan Dykstra (1906)
(43) Ketlik: F. Dam (1924)
(32) Koartsweagen: J. Eisinga (1908)
(32) Langsweagen: Anna de Vries (1901)
(40) Langwar: A. Wadman (1919)
(6) Lichtaerd: L. Brolsma (1912)
(32) Lippenhuzen: E. Zandstra (1897)
- (22) Ljouwert: M. Brouwer (1929)
S. v. d. Molen (1912)
P. Terpstra (1919)
(25) Makkum: W. Altena (1917)
L. de Boer (1881)
B. Pollema (1883)
(2) Midslâns: J. Smit (1916)
(44) Nijeberkeap: B. Tuinstra (1900)
(24) Nijegea (S.) :Y. Boarnstra (1907)
(37) Nijemardum: I. de Jong (1894)
(9) Nijewier: A. Wybenga (1881)
(10) Pitsersbierrum: J. v. d. Mei (1887)
(30) Poppenwier: D. Kiestra (1899)
(14) Rinsumageast: Y. Poortinga (1910)
(10) Seisbierrum: R. v. Tuinen (1916)
(32) Sigerswâld: K. Dykstra (1924)
(4) It Skiermûntseach: C. Grilk (1885)
(39) Skoatteruterdiken: K. Jongsma (1921)
(37) Sondel: L. Beuckens (1908)
J. v. d. Goot (1903)
(12) Stiens: R. Brolsma (1882)
S. de Jong (1897)
(32) De Sweach: J. Brouwer (1900)
(31) Terherne: T. v. d. Schaaf (1878).
(32) Terwispe: G. Burgy (1886)
(40) Tsjerkgaest: R. Sybesma (1894)
(16) Twizel: S. Kloosterman (1876)
(23) Warten: J. Wybenga (1917)
(23) Wergea: B. v. d. Veen (1890)
(21) Winsum: D. Tamminga (1909)
(27) Wolsum: H. de Jong (1884)

Teake Hoekema.

FORBETTERINGEN BY DE SS. 34, 92 EN 94 FAN JG. IX.

De hear B. Brouwer (Den Haech) wiisde my op it wierskynlike komôf fan it kompleks *-tster* yn *Beetstersweach*, dat forklearre wurde moat út âldere foarmen fan dy plaknamme lykas *Beexsterswage* (1504).

De hear B. Folkertsma (Grins) forwiet my mei rjocht en reden, dat ik It Bilt tokoartdien haw troch to sizzen, dat Waling Dykstra to Holwert to wrâld kommen wêze soe. Dat moat Froubuorren wêze fansels. Op it kaertsje moat Holwert yn gritenij 7 it dield rountsje kwyt en gritenij 5 in nij rountsje derbyhawwe op Froubuorren.

Oan beide hearen myn hertlike tank.

Teake Hoekema.